

Yşk mekany ataş, ataş mekany arş / roman

Category: Goşgular, Kitapcy, Sözler, Taryhy proza

написано kitapcy | 24 января, 2025

Yşk mekany ataş, ataş mekany arş / roman YŞK MEKANY ATAŞ, ATAŞ MEKANY ARŞ

Aryş içre mekan tutan ajap dessanym bar meniň.

Magtymguly-Pyragy.

Meniň sözlerime düşün, şonda oňa ynanarsyň, Hudaýyň sözlerine ynan, şonda oňa düşünersiň.

Awgutsin AWRELIÝ.

BIGIR PIKIR

Asman bilen zeminiň, geçmiş bilen geljegiň arasynda durmuş atly bimöçber umman möwç urup, çar ýana çaýkanyp ýatyr. Ýaşaýşyň ýokary başynda Biribar, aşak başynda melgun, alnynda ömür, ardynda ölüm bar. Külli adamzat perişdeler bilen mahlukatyň, aýan bilen pynhanyň, günä bilen sogabyň, ýalan bilen çynyň, haýyr bilen şeriň, hakykat bilen hyýalyň, ýagşylyk bilen ýamanlygyň, toý bilen ýasyň, uruş bilen parahatlygyň, adalat bilen jahalatyň, dowzah bilen uçmahyň arasynda müň bir dilde Hudaýa mynajat aýdyp, müň iki dilde çarhypelege, dünýä, barlyga gargap, müň üç dilde sögünýär, söýünýär, ýigrenýär, uruşýar, ýaraşýar, toý toýlaýar, matam tutýar, ölýär. Garasaý, dürs dünýä tersin inen beşerler ýeriň tersine aýlanyp, çakdan aşa çuň ylahy parasat esasynda gurlan bu owadan dünýäde ýaşamakdan başga ähli pişäni başarýar. Taryhdan aňyrdaky gadym-gadym Geçmişden tükeniksiz Gelejege tarap suwlunyp barýan ýaşaýyş asmanyň astynda gugaryp ýatan harabalary, ýeriň üstünde gabrystan-lary galdyryp, jesetlerini tohum deý ekip gidip barýar. Alla bilsin niräk! Dünýä döräli bäre çyrypynyp gelyän ýaşaýşyň hek heňňamyndan başlap top-tüpeň eýýamyna çenli dürli-dürli gerdanlary, heňňamlary, zamanlary

garym-gatym bolup garyşypdyr. Çarhypelek ýaňyja gowakdan çykan daşy adampisint, içi mahluk adamlardan, beýnisi gara daglar ýaly egri-bugruly hemizaman (häzirki zaman) akyldarlaryna çenli ähli eýýamlaryň il-uluslaryny garyşdyryp-gatyşdyryp dürşde edip taşlapdyr. Halklar-halaýyklar, milletler, tireler, taýpalar, uruglar, diller, dinler bulam-bujar bulaşypdyr: göwnüňe bolmasa, beýik Biribaram bulam-bujar dünýäsinden baş çykaryp bilmän, başy ölümlü adamlary ýewuz kysmatyna taşlap gidäýen ýaly...

Million ýyl bäri dünýäniň dürs hem çöwre ýüzünde ýaşap ýören adam-zat nireden geleninem, nädip peýda bolanynam, näme maksat bilen ýaradyla-nynam, hanjak barýanynam bilmän yklymlara aýlanyp, aslyny agtarýar, geljegini gözleýär, taryhyny toslaýar. Dünýäniň gursagynda ýapysak çaga ýaly galan Wyjdan, zeminiň hak eýesi ýaly Melgun bendelere azar ýamanyny berýär. Dinler, dindarlar: Adam ogly, sen asmanda ýaradylansyň, seniň ataň beýik Hudaý diýse, zeminiň jemendeleri rastdyr diýýär! Alymlar, ylymdarlar: Adamzat, sen gowakdan çykdyň, seniň atababaň maýmyn diýse, zeminiň san-sajaksyz jemendesini rastdyr diýýär!

Asmanda Allanyň ak palçykdan ýaradan Adam atamyzyň— pygamberimiziň perzentleriniň müňýyllyklaryň içinden geçip, ýarym adam, ýarym mahluga öwrülenini synlanyňda ýakyn gelejekde o bedibagtlaryň ýene-de maýmyna, hyrsa, bijine öwrüljekdigine ynanýarsyň! Eger ylmyň öwredi-şi ýaly, adam maýmyndan dörän bolsa, onda adamzadyň kämilleşip-kämil-leşip, tükeniksiz gelejekde ýagşyzada öwrülip, asmandaky uçmahy zeminde amal etjekdigine ynanýarsyň!

Aslynda söýgüden önen Adam ogullary söýýär, söýülýär, sebäbi bu owadan dünýäni, uçmaha gaýra dur diýdirýän jahany söýmezlik mümkin däl, emma her kim özüniň ynsan, iman, ynsap, duýgudar ýürek, pähim-paýhas derejesinde söýýär-dä! Dogry, adamlaryň zandynda ýewuzlygam, wagşylygam, haamlygam, kelesaňlygam, mahluklygam bar. Nätjek-dä, Adam ata dünýä enesiz gelip, ene mährini, terbiýesini, edep-ekramyny görmedik-dä! Onsoň onuň nebereleri hem inkubatoryň jüýjeleri ýaly bor-da!..

Allanyň ayzylan akyldar-aryflary bolsa tükeniksiz ýellarda,

can-sajaksyz illerde, arşu-kürsüň arasynda sepilu-sergezdan bolup, Haky gözläp, Hakykaty agtaryp, ölüp nämälim älemlerde Hudaýa garylsa, läheň şahyrlar, akyldarlar, dana-danyşmentler jümle-jahandan ýaşaýşyň düýp manysyny agtaryp, dünýä, özüne, adamzada, döwrüne akyl ýetirjek bolup kelle döwýär. Dindarlar gümmi-sümmisiz Hudaýa bitip, kalbyna aram, köňlüne kanagat, o dünýäsine iman baýlygyny agtarsa, ýagşy adamlar ýagşylyk edip sogap gözleýär. Beýleki mygyllyk mähelle bolsa sozan-guýruk, ber-başagaý bolup, jümle-jahanyň dürli-dümen baýlyklarynyň, pulunyň-malynyň, genjiniň-hazynasynyň daşynda topalaň turuzýar...Umuman, ýaşaýyş diýmek gözleg-dä!

–Eý, Adam ogullary, kaýdan gelip kaýan barar siz?

–Eý, Adam ogullary, siz Hakdan gelip, ýene Haka barýaňyzmy?

–Eý, Adam ogullary, siz nämälimlikden gelip ýene nämälimlige barýa-ňyzmy?

–Eý, Adam ogullary, eger siz özüňize akyl ýetirip bilseňiz, syrly dünýä size pynhan gapysyny açar!

–Eý, Adam ogullary, siz näme üçin dünýä getirileniňize, näme diýip ýaşaýanyňyza akyl ýetirseňiz, näme üçin ölýäniňize düşünersiňiz!

Emma Ýer bilen Gögüň arasyna sygman garagyny gara guma gapdyryp gelýän apy-tupan nireden gelip, nirä barýanyny kaýdan bilsin?!

Bu tükeniksiz älemlerde aýlandyrylyp goýberilen dünýä-hä aýlanyp-öwrülip ýörşüne kaýdan gelip, kaýan barýanynam unudypdyr!

Dünýäniň ezizligi onuň pynhan-pynhan syrlylygynda, beýikligi bolsa onuň düýp manysyny açyp bolmaýanlygynda.

Adam ogly tükeniksiz älemlere seredip, oňa akyl ýetirjek bolýar, emma ylahy, arşaaý paýhas esasynda gurlan çylşyrymly dünýä ynsan paýhasy bilen akyl ýetirip bolmaýar.

Gündiziň çöwre ýüzi gije, ömüriň çöwre ýüzi ölüm, ynamyň çöwre ýüzi şübhe, barlygyň ol tarapy ýekluk, perişdäniň ol tarapy adam, adamyň ol tarapy mahluk, bakylygyň ol tarapy ötemenlik. Başy ölümlü, ömri sanalgy Adam ogly Bakylyga ymtylyp, Jawudanlyga azm urup, wagtlaýyn dünýäde baky galmak–mukym (ölmezýitmez) bolmak isläp, sozan-guýruk bolup gelejege

baryar, emma hä diýmän geçmişden çykýar. Adam ogullary dünýäniň manysyny agtaryp ölümni tapýar, aýan dünýäde ýaşap, pynhan dünýä gidýär, mawy asmana ymtylyp, gara ýeriň gujagynda jaýlanýar. Bir zamanlar toprakdan Adam ýaradan Ýaradan indi adamdan toprak ýaradýar!..

Bu niçik dünýä? Adam ogly, senden dünýä geljekmi-gelmejekmi diýip sorayan ýek. Sen garyp maşgalada, baý maşgalada ýa şa maşgalasynda ýaşajak-my, sen dünýäniň haýsy ýurdunda, haýsy eýýamynda, haýsy milletde, haýsy dinde, haýsy mezhepde gyz bolup, ogul bolup doguljakmy diýip sala salýanam ýek. Senden nädip ýaşajak, näçe ýaşajak, ýaş öljekmi, garrap öljekmi, keseliň penjesinde jebri-jepa çekip öljekmi diýýänem ýek. Ölümlü, zulumlý gara başyňdan näme inse kaýyl bolaymaly! Kaýyl bolmasaňam, çyk Allanyň mülkünden! Onuň mülkünden çykmaga bolsa ýer ýek! Sen ýüz mün-ýüz mün tötenligiň biri...

Emma dünýäde tötänlik ýek, tötänlik, gudrat, keramat ylahy dünýäniň ynsan dünýäsine aralaşan arş hakykaty. Ýek, sen dünýä tötänlik zararly inen dälşiň. Seniň kalbyňda, seriňde, zandyňda— maňzyň, maksadyň, matlabyň bardyr, kim bolup näme iş bitirjegiň ozaldan çözlüp goýlandyr. Sen dünýä inen günüň geçmiş gutaryp, hemizaman başlaýar, sen ölen günüň hemizaman gutaryp gelejek başlaýar. Seniň ömrüň zeminden asmana, ynsandan Haka uzalan ýeldur.

Dinler köneleninde beýik Biribar zemine täze pygamberi ýellap, Adam ogullarynyň ynamyny mizemez eýleýär, eýýamlar köneleninde zeminde ulug şahyrlaryny, akyldarlaryny döredip, ynsanlaryň ruhy älemini, pikir-paýhas dünýäsini täzeläp, jahana täze dünýägaraýyş, täze ideýa, täze pikiri—bigir pikiri —ýyldyrym ýaly jümle-jahany ýagtyldyp, serleri seňseledýän pikiri, täze hörpi, çasly çay ýaly sarç duýgulary, apy-tupan ýaly owsarsyz ruhy bagş edýär. Beýik Allatagala älemiň sowuk hem tükeniksiz tüm boşlugyny san-sajaksyz ýyldyzlardan dolduryp, jana getirişi ýaly, zemine beýik aryflary (mistiki ylym), ulug şahyrlary, akyldarlary getirip, olaryň jiger-bagryny ýakyp-ýandyryp, Geçmiş bilen Geljegiň arasyndaky tükeniksiz sowuk hem tüm boşlugu ýyladyp, ýagtyldyp ýaşaýşa many berip, Taryhy döredýär. Ol ulug şahyrlaryň orbitasy apogeýde beýik Biribara

golaýlasa, perigeýde Melgun bilen galtaşýar. Olaryň birniçesiniň gubury sejdegäh öwrülse, birnijesi zabun unudylma dünýäsinde atsyz-sorsuz ýitip gidýär, birnijesi ölmeýen dünýäiň ykbalyna, halkyň kalbyna girip, Jawudana öwrülip Geljege gidýär! Meniň bu diwanym Geçmişde ýaşap, şahyrlygy pygamberlik derejesine göterip, goşgyny-şygry aýata-doga, keramata-sena öwürip, dünýä leb hem dem degmedik, entek ynsan dahanyndan çykmadyk, ýagy süpürilmedik, goýnuna girilmedik BIGIR(täze)PIKIR bagş edip, Gelejekden ölmez-ýitmez şuglasyny saçyp duran ýagşyzadalaryň ulusy, beýik Biribaryň welisi All aмыl–Allanyň pynhan syrlaryna aralaşyp, Akly–Gula– Biribaryň absolýut parasadyna azm uran Magtymguly Pyragy barada!

...Butparazlar Buddan alsa myradyn,
Hajatyny Hakdan dilän almazmy?..

...Müňkürler jem bolup ýykdy Kábäni,
Ýezit gitdi agaçlaryn satmaga.

...Ol ýigitler görde ýagşy,
Başy gowgaly bolmasa...

Göge azym ursaň Ýerde ýatar sen...

...Är tapmadym gulluk edem, ýel tapmadym Haka gidem...

...Gargyşym daglary mum deý erider,
Pür-pudak ýaýradar alkys kylanym..

...Her nersäni bir wejh(dert) ile ýykar sen,
Daglary gar, jülgeleri sil bilen...

... Pygamber ornunda oturan kazy,
Para üçin elin aç a başlady...

...Saýa bolar bir mähtäje nan berseň,
Hülle bolar bir garyba don berseň,
Bir ajy doýurmak hajdyr, ýaranlar...

...Häkim bolsaň halky Gün kibi çoýgul,
Öserde–el, ýa akarda suw bolgun...

.

..Hiç kim syrym bilmez özün öldürse-de...

...ÝA bir merde duş et, ýa-da Hudaýa,
Bende işi baş tutmady, art oldy...

...Sag gözüm sen diýseň, etmez sol gözüň...

...Bir musulman gaçsa iki kapyrdan,
Kellesine saňsar daşy gerekdir...

diýýän şahyr münlerçe-münlerçe aforizmlí, pelsepewi aksiomaly, dartgyndan ýaña zarňyldap nuran ýalaňaç nerwleri, uçgunlary çabrap duran ýiti manyly aýdymlary, ýyldyrym ýaly sarç duýgulary çyrypnyňan şygyr-lary dünýä beren Magtymguly kim sen? Dünýäde genial şahyr, beýik akyldar şahyr, keramatly aryf şahyr kän. Magtymgulyň belentligi bolsa onuň düýbi ýek syrly pelsepeleri-ne, gudratyna, keramatyna, ylahy dünýä sapyp gidýän pähim-parasatlaryna düşüňip, onuň ylahy paýhasa, asman pikirlerine garylyp gidýän beýik-ligine çykyp, asyrlar geçdigiçe röwşenlenýän, çyraglanýan, datlanýan, ylahy oduna otlanýan poeziýasyna doly akyl ýetirip bolmaýanlygynda. Indi üç asyr bäri türkmen halky onuň pynhan syrly, jadyly, gudratly, kera-matly poeziýasyna bendiwan bolup: “Magtymguly adammy?” diýen sowala jogap agtaryp, ömürboýy onuň aýdymalaryny diňläp, öwran-öwran goşgularyny okap, ýat tutup Magtymgulyň adam dældigine ynanýar. Eýse adamdán beýik näme bar?

Şahyrlykdán şa şahyrlyga, zemin parasadyndan asman parasadyna, Ynsan paýhasyndan Ylahy paýhasa göterilen Magtymguly, men seni Geçmişden agtardym, seniň owazyň Gelejekden gelýär! Men seni Zemin-den agtardym, seniň ýaňyň Arşy-aglada ýaňlanýar! Men seni adamlaryň arasyndan agtardym, emma sen ýagşyzadalara goşulyp giden ekeniň! Taryhy proza